

Hyvinvointia ja kasvua ruuasta ja uusiutuvista luonnonvaroista

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan tulevaisuuskatsaus 2014

Hyvinvointia ja kasvua ruuasta ja uusiutuvista luonnonvaroista

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan tulevaisuus katsaus 2014

Sisältö

Tiivistelmä	3
Sammanfattning	4
Toimintaympäristön kuvaus	6
Uusiutuvien luonnonvarojen merkitys korostuu ja käyttö monipuolistuu.....	6
Ilmasto muuttuu, riittääkö ruokaa, energiaa ja puhdasta vettä kaikille?.....	6
Kansainvälinen riippuvuus ja globaalien ilmiöiden vaikutus kasvaa	6
Maaseudun rakennemuutos jatkuu.....	6
Teknologisen kehityksen, tiedon ja osaamisen merkitys korostuu.....	7
Hallinnollista taakkaa kevennetään ja yksityisen sektorin merkitys kasvaa.....	7
Teema 1.	8
Elinvoimainen maaseutu, kannustava toimintaympäristö	
Teema 2.	10
Uusiutuvien luonnonvarojen kasvava hyödyntäminen - kestävästi ja vastuullisesti	
Teema 3.	12
Suomen vahva ruokapolitiikka globaaleilla markkinoilla	
Teema 4.	14
Tietovarannot ja tutkimustieto avoimesti kaikkien käyttöön	

ISBN 978-952-453-863-3

Tiivistelmä

TEEMA 1.

Elinvoimainen maaseutu, kannustava toimintaympäristö

Maaseudun infrastruktuurin kehittäminen on tärkeää uuden liiketoiminnan kehittymisen kannalta. Asiantuntijapalveluiden hyvä saatavuus ja toimivat rahoitusvälineet tukevat maaseudun työllisyyttä, uudistuvan liiketoiminnan kehittymistä ja palveluiden turvaamista. Toimialan hallintoa on tärkeää kehittää edelleen tuottavuuden ja vaikuttavuuden parantamiseksi. Maaseudun erityispiirteet huomioon ottava maankäytön suunnittelu ja rakennuslainsäädäntö parantavat maaseutualueiden asumisen ja yrittämisen mahdollisuuksia. Maa- ja vesialueiden käytön suunnittelulla ja lainsäädännön kehittämisellä voidaan luoda entistä parempia edellytyksiä luonnonvarojen kestäväälle käytölle. Maatalouden investointirahoituksen riittävyys vaikuttaa merkittävästi suomalaisen tuotannon kilpailukykyyn. Suurpetokantojen hoidon keskeiset haasteet liittyvät ekologisten, taloudellisten ja sosiaalisten tekijöiden tasavertaiseen yhteensovittamiseen.

TEEMA 2.

Uusiutuvien luonnonvarojen kasvava hyödyntäminen - kestävästi ja vastuullisesti

Uusiutuvien luonnonvarojen kestävää käyttöä niihin perustuvaa liiketoimintaa on mahdollista kasvattaa merkittävästi nykyisestä. Uuden kasvun luominen edellyttää panostuksia metsätalouden toimintaedellytyksiin ja puuta jalostavan teollisuuden investointimahdollisuuksiin. Bioenergian tuotantoa on mahdollista lisätä. Kotimaisella puulla ja muulla biomassalla voidaan korvata yhä enemmän tuontipolttoaineita. Vesien tuottamiin biomassoihin liittyy merkittäviä elinkeinotoiminnan kasvumahdollisuuksia, mutta niiden hyödyntämiseksi on kehitettävä osaamista, vientikelpoista teknologiaa ja konfliktien hallintaa. Vesistöjen kehittämisessä on tärkeää etsiä kokonaisratkaisuja, jotka tukevat vesienhoitoa, kalankulkua ja elinympäristöjä, tulva- ja kuivuusriskien hallintaa, virkistyskäyttöä ja uusiutuvan energian tuotantoa. Suomen kannattaa olla aktiivisesti mukana luonnonvarojen kestävään käyttöön ja biotalouteen liittyvässä kansainvälisessä yhteistyössä ja pyrkiä vaikuttamaan entistä vahvemmin EU:n päätöksentekoon. Julkisen hallinnon kehittämisen tavoitteena on entistä kokonaisvaltaisempi luonnonvarojen käytön suunnittelu.

TEEMA 3.

Suomen vahva ruokapolitiikka globaaleilla markkinoilla

Maatalouspolitiikan välineillä voidaan varmistaa kannattava kotimainen maataloustuotanto, joka on koko ruokaketjun ja huoltovarmuuden perusta. Sen lähtökohtana ovat puhdas ympäristö, kestävät tuotantomenetelmät, kilpailukykyiset tuotantoprosessit ja laadukkaat tuotteet. Paikallisiin, monipuolisiin ja uusiutuviin energialähteisiin perustuva energiaomavarainen maatalous on kunnianhimoinen tavoite, joka on mahdollista saavuttaa. Suomalaisen ruokaketjun vahvuuksista kannattaa huolehtia myös tulevaisuudessa: elintarviketurvallisuus on huipputasoa maailmassa, ketjun vastuullisesta toiminnasta viestitään avoimesti, vastuullisuus- ja jäljitettävyyjärjestelmiä kehitetään edelleen. Kotimaisen elintarviketuotannon kehittämisessä kannattaa huomioida kuluttajien arvostukset ja niihin perustuvat mahdollisuudet lisäarvon tuottamiseen. Elintarvikkeiden ja elintarvikeosaamisen vientiä

on mahdollista kasvattaa nykyisestä. Viljelykasvien, tuotantoeläinten ja metsäpuiden perinnöllisen monimuotoisuuden pitkäjänteinen säilyttäminen mahdollistaa muuttuviin tarpeisiin vastaavien lajikkeiden ja rotujen jalostuksen.

TEEMA 4.

Tietovarannot ja tutkimustieto avoimesti kaikkien käyttöön

Tietovarantomme ja palvelumme on tarkoitus kytkeä osaksi sähköisten palveluiden kansallista infrastruktuuria – palveluväylää. Tietovarantojen uusiokäyttöä voidaan tukea ylläpitämällä toimivia standardeja tietopalveluita ja määrittelemällä selkeät avoimen tiedon käyttöehdot. Valtakunnallisen pakkatietoinfrastruktuurin perustana olevan maastotietojärjestelmän teknistä monikäyttöisyyttä on tarpeen kehittää ja vahvistaa sen roolia lainsäädännössä yhtenä kansallisena perustietovarantona. Paikkatietotekniikan sovellukset tarjoavat uusia mahdollisuuksia luonnonvarojen käytön hallintaan sekä hallintoprosessien ja elintarvikeketjun kehittämiseen. Ruokajärjestelmään ja uusiutuviin luonnonvaroihin liittyvä tutkimus ja innovaatiot muodostavat perustan tulevaisuuden biotaloudelle.

Sammanfattning

TEMA 1.

Livskraftig landsbygd, en sporrande omvärld

Utveckling av landsbygdens infrastruktur är av vikt med tanke på att skapa ny affärsverksamhet. En bra tillgång till experttjänster och fungerande finansieringsinstrument bidrar till sysselsättning, utveckling av ny affärsverksamhet och tryggnad av tjänster. Det är viktigt att man utvecklar vidare sektorns förvaltning för att förbättra produktiviteten och effektiviteten.

En markanvändningsplanering och bygglagstiftning som tar hänsyn till landsbygdens särdrag förbättrar möjligheterna att bo och driva företag i landsbygdsområden. Genom att planera användningen av mark- och vattenområden och utveckla lagstiftningen skapar man allt bättre förutsättningar för en hållbar användning av naturresurser. En tillräckligt stor investeringsfinansiering för jordbruket har en betydande inverkan på den finska produktionens konkurrenskraft. De centrala utmaningarna inom förvaltningen av stammar av stora rovdjur handlar om att samordna de ekologiska, ekonomiska och sociala aspekterna på ett jämlikt sätt.

TEMA 2.

Ökad användning av förnybara naturresurser – på ett hållbart och ansvarsfullt sätt

Det är möjligt att öka en hållbar användning av förnybara naturresurser och den affärsverksamhet som bygger på dessa resurser avsevärt jämfört med nuläget. Ny tillväxt kräver satsningar på skogsbrukets verksamhetsbetingelser och den virkesförädlade industrins möjligheter att investera. Produktionen av bioenergi kan öka. Inhemskt virke och annan biomassa kan i en allt större omfattning kompensera importerade bränslen. Vattenbiomassor har en stor tillväxtpotential, men för att man ska kunna dra nytta av dem ska man utveckla kunnande, exportbar teknologi och konflikthantering. Vid utveckling av vattendrag är det viktigt att man försöker komma till heltäckande

lösningar som stödjer vattenvården, fiskvandringen och levnadsmiljöerna, hanteringen av risker vid översvämning och torka, rekreativ användning och produktionen av förnybar energi. Det är lönt för Finland att aktivt delta i det internationella samarbetet kring hållbar användning av naturresurser och bioekonomi och försöka påverka EU-beslutsfattandet allt starkare. Målet för utvecklingen av den offentliga förvaltningen är en allt mer genomgripande planering av användningen av naturresurser.

TEMA 3.

Finlands starka matpolitik på global marknad

De jordbrukspolitiska instrumenten säkrar en lönsam inhemsk jordbruksproduktion som hela livsmedelskedjan och försörjningsberedskapen grundar sig på. Utgångsläget är en ren miljö, hållbara produktionsmetoder, konkurrenskraftiga produktionsprocesser och högkvalitativa produkter. Ett jordbruk som är självförsörjande på energi och som bygger på lokala, mångsidiga och förnybara energikällor är ett ambitiöst mål som går att uppnå. Den finska livsmedelskedjans starka sidor ska bevaras även i framtiden: livsmedelssäkerheten ligger på toppnivå i världen, informationen om kedjans ansvarsfulla verksamhet är öppen, ansvars- och spårbarhetssystemet utvecklas vidare. När man utvecklar den finska livsmedelsproduktionen, lönar det sig att ta hänsyn till konsumenternas värderingar och möjligheterna att utgåenden från dessa värderingar skapa mervärde. Det är möjligt att öka exporten av livsmedel och livsmedelskompetens. Att bevara den genetiska mångfalden hos odlingsgrödor, produktionsdjur och skogsträd på lång sikt gör det möjligt att förädla sorter och raser som möter de föränderliga behoven.

TEMA 4.

Datalager och forskningsrön tillgängliga för alla

Avsikten är att våra datalager och tjänster kopplas samman med den nationella infrastrukturen för elektroniska tjänster. Nyanvändning av datalager kan stödjas genom fungerande standardiserade informationstjänster och tydliga bruksvillkor för öppna data. Den tekniska multianvändningen av terrängdatasystemet, som är grunden för den landsomfattande geodatainfrastrukturen, ska utvecklas och dess roll inom lagstiftningen som ett av de nationella basdatalager ska stärkas. Geodatatekniska tillämpningar ger nya möjligheter för att hantera användningen av naturresurser samt för att utveckla förvaltningsprocesser och livsmedelskedjan. Forskningen kring matsystemet och förnybara naturresurser och därmed relaterade innovationer utgör ett underlag för framtidens bioekonomi.

Toimintaympäristön kuvaus

UUSIUTUVIEN LUONNONVAROJEN MERKITYS KOROSTUU JA KÄYTTÖ MONIPUOLISTUU

Uusiutuvien luonnonvarojen merkitys kasvaa. Uusiutumattomien luonnonvarojen käyttöä korvataan yhä enemmän uusiutuville vaihtoehdoilla. Biotalous tarjoaa kasvavia mahdollisuuksia elinkeinojen uudistumiselle, uudelle yritystoiminnalle ja uusien työpaikkojen syntymiselle. Luontoon ja uusiutuviin luonnonvaroihin perustuvien palveluiden merkitys taloudelle ja ihmisten hyvinvoinnille kasvaa. Vakaalla talouspolitiikalla luodaan edellytyksiä uusiutuvia luonnonvaroja jalostavan teollisuuden kehittymiselle Suomessa.

ILMASTO MUUTTUU, RIITTÄÄKÖ RUOKAA, ENERGIAA JA PUHDASTA VETTÄ KAIKILLE?

Ilmastonmuutoksen myötä yleistyvät sään ja vesiolojen ääri-ilmiöt vaikeuttavat ruuantuotantoa maailman vahvoilla ruuantuotantoalueilla. Samaan aikaan maapallon väestömäärä kasvaa. Ruoka- ja vesipulasta aiheutuvien kriisien mahdollisuus kasvaa. Ongelmia syntyy myös energian saatavuudessa. Väestön kaupungistuminen ja ikääntyminen vaikuttaa paitsi kuluttamiseen myös arvoihin ja asenteisiin. Tarvitaan turvallista, terveellistä, vastuullisesti tuotettua ja maukasta, mutta samalla kohtuuhintaista ruokaa.

Suomessa todennäköinen talvikauden lämpeneminen, kasvavat sademäärät ja voimakkaat tuulet lisäävät yhteiskuntaan ja elinkeinoihin kohdistuvia riskejä. Ilmaston lämpenemisellä voi olla myös edullisia vaikutuksia Suomen maa- ja metsätaloudelle. Ilmastonmuutokseen sopeutuminen luo uusia mahdollisuuksia liiketoiminnalle.

Tuotantoa kehitetään kohti suljettuja kiertoja. Muutoksilla tavoitellaan parempaa resurssitehokkuutta, energiansäästöä sekä ympäristöön kohdistuvien päästöjen ja muun kuormituksen vähentämistä.

KANSAINVÄLINEN RIIPPUUUS JA GLOBAALIEN ILMIÖIDEN VAIKUTUS KASVAA

Lähivuosien merkittävimpiä kansainvälisiä prosesseja ovat YK:n kestävä kehityksen agenda, uuden ilmastonmuutosta koskevan sopimuksen valmistelu sekä kansainvälisistä metsäkysymyksistä sopiminen. Rajavesistöyhteistyön ja kansainvälisen vesioikeuden merkitys kasvaa. Keskeisiä EU-tason asioita ovat biotalousstrategian ja metsästrategian toimeenpano sekä biomassan kestävyiden todentaminen. Lisäksi EU:n ilmasto-, ympäristö- ja energiapolitiikka vaikuttaa merkittävästi maa- ja metsätalouden toimintaedellytyksiin. Vesiasioiden ja ns. sinisen kasvun painoarvo EU:n ja Itämeren tason politiikassa korostuu. EU:n tukipolitiikassa maaseudun kehittämissuunnitelmien painoarvo kasvaa perinteisten maatalouden suorien tukien ja rakennerahastojen tukien rinnalla.

MAASEUDUN RAKENNEMUUTOS JATKUU

Palveluelinkeinojen merkitys maaseudun työllistäjänä korostuu. Työvoiman liikkuvuus alueiden välillä kasvaa. Kaupunkien läheisen maaseudun väestö kasvaa, kun taas ydinmaaseudun ja erityisesti harvaan asutun maaseudun osuus väestöstä supistuu samalla kun väestö ikääntyy.

TEKNOLOGISEN KEHITYKSEN, TIEDON JA OSAAMISEN MERKITYS KOROSTUU

Tiedon ja osaamisen merkitys innovaatioiden mahdollistajina kasvaa ruoka- ja luonnonvarasektoreilla ja tuo mahdollisuuksia uusiutuvien luonnonvarojen hyödyntämiseen uusissa käyttökohteissa. Tärkeänä työkaluna ovat tietovarannot, joita tuotetaan, ylläpidetään ja hankitaan uusin tavoin laajaan ja kasvavaan käyttöön. Aineistojen yhteis- ja jatkokäytön sekä paikannuksen tarve kasvaa. Paikannuksen tarkkuus ja käyttö lisääntyy, mikä lisää tukipalvelujen tarvetta. Häiriötilanteiden hallinta vaatii valmiuden nopeaan tiedonhankintaan. Tiedon halutaan siirtyvän tutkimuksesta ja tietovarannoista tehokkaasti päätöksentekijöiden, yritysten ja elinkeinoelämän sekä kansalaisten käyttöön.

HALLINNOLLISTA TAAKKA KEVENNETÄÄN JA YKSITYISEN SEKTORIN MERKITYS KASVAA

Valtiontalouden tilan säilyessä kireänä säästöpainee kasvavat. Samanaikaisesti hallinnolta vaaditaan enemmän tehokkuutta ja lisäarvoa yhteiskunnalle. Hallinnollisen taakan keventäminen on tärkeä tavoite kansallisen ja EU-lainsäädännön kehittämisessä sekä tukijärjestelmien ja toimenpiteiden suunnittelussa ja toteutuksessa. Yksityisen sektorin merkitys kasvaa toimialalla, valtion luodessa edellytyksiä yksityisen sektorin menestymiselle ja kestäväälle kasvuille.

Teema 1

ELINVOIMAINEN MAASEUTU, KANNUSTAVA TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Hyväkuntoinen perusinfrastruktuuri, toimiva vesihuolto ja hyvät tietoliikenneyhteydet mahdollistavat sen, että yritykset, työpaikat, palvelut ja asuminen voivat kehittyä maaseudulla. Hyväkuntoinen tieverkosto ja muut liikenneyhteydet mahdollistavat luonnonvarojen saatavuuden ja matkailuelinkeinojen kehittämisen.

Biomassoja monipuolisesti hyödyntävät yritykset, materiaali-, ravinne- ja energiatehokkuuteen liittyvä liiketoiminta, bioenergian tuotanto, kone- ja laitevalmistus, hoivapalvelut sekä uudenlaiset matkailuun ja luonnon virkistyskäyttöön liittyvät palvelut tarjoavat mahdollisuuksia maaseutualueiden talouden kehitykselle. Myös maa- ja metsätalouden alkutuotannossa ja siihen liittyvässä yritystoiminnassa on kasvupotentiaalia. Perinteistä ruuantuotantoa voidaan monipuolistaa ja lisäarvoa kohottaa koko elintarvikeketjussa. Lähi-, luomu- ja villiruoka tuovat uusia mahdollisuuksia maaseudun pienimuotoiselle yritystoiminnalle.

Hallinnon tehtävänä on varmistaa luonnonvarojen käytön kestävyys ja luoda edellytyksiä yritystoiminnalle sekä sen uudistumiselle ja kehittymiselle. Tarkoituksenmukainen sääntely ja tarpeettomien hallinnollisten rajoitusten ja esteiden purkaminen helpottavat nykyisen liiketoiminnan kehittämistä ja uuden syntymistä. Nykyistä sujuvammasta ja yksikertaisemmasta luonnonvarojen käytön ennakoivalvontamenettelyistä vauhdittaisivat yritystoiminnan kasvua ja kehittymistä. Toiminnan tehostaminen ja vaikuttavuuden parantaminen edellyttävät, että myös toimialan hallinnon rakentamista kehitetään toimintaympäristön muuttuessa.

Maaseudun ohjelmaperusteinen, alueellisiin ja paikallisiin vahvuuksiin, yhteistyöhön, osaamiseen ja innovaatioihin perustuva aktiivinen kehittäminen luo edellytyksiä tarttua myös heikkouksiin kuten työllisyyteen ja palvelurakenteen puutteisiin. Paikallinen omaehtoinen kehittämistyö aktivoi maaseudun asukkaita osallistumaan oman elinympäristönsä kehittämiseen. Tämä vahvistaa ja kehittää paikallisia yhteisöjä, yrityksiä ja alueen elinvoimaa. Parhaan vaikuttavuuden aikaansaamiseksi toimenpiteitä kannattaa kohdentaa erityisesti nuoriin, palveluiden kehittämiseen ja kansainvälisyyden mahdollisuuksien hyödyntämiseen.

Yhdyskuntarakenteen ohjauksella ja kaavoituksen ratkaisulla voidaan oleellisesti vaikuttaa maaseudun kehittymismahdollisuuksiin. Maaseutualueiden kehittämiseksi ja niiden voimavarojen hyödyntämiseksi tarvitaan monipuolista yhdyskuntarakennetta. Suunnittelussa on tarpeen ottaa nykyistä paremmin huomioon tiiviisti rakennettujen ja harvemman yhdyskuntarakenteen alueiden erilaiset ominaisuudet ja voimavarat. Uusiutuvien luonnonvarojen käytön edellytyksiä on mahdollista parantaa kaavoitusprosesseissa ja alueiden käytön suunnittelussa. Myös vesi- ja rannikkoalueiden käytön paremmalla suunnittelulla mahdollistetaan erilaisten toimintojen ennakoiva yhteensovittaminen, mikä on edellytys vesiin ja niiden tuottamiin biomassoihin perustuvan sinisen kasvun toteutumiselle.

Maatalouden rakennekehitys on voimakasta. Jatkavien tilojen on kyettävä investoimaan tuotannon kasvattamiseen, tuotannon kestävyys- ja eläinten hyvinvoinnin lisäämiseen ja uudenaikaiseen teknologiaan voidakseen korvata luopuvien tilojen tuotantokapasiteetin. Investoinneilla ja neuvonnalla voidaan parantaa myös tuottavuutta. Ilman riittävää investointien rahoitustukea ei ole mahdollista turvata kotimaista maataloustuotantoa.

Biotuotteen ja erityisesti metsätalouden toimintaedellytyksiä voidaan parantaa kaavoitusratkaisulla ja kehittyvää elinkeinotoimintaa tukevilla rahoituskijärjestelmillä ja asiantuntijapalveluilla. Tämä

on erityisen tärkeää bioenergian käytön kasvattamiseksi. Verotusta kehittämällä ja tilarakennetta parantamalla pystyttäisiin tukemaan yritysmäisen ja aktiivisen metsätalouden harjoittamista. Vahvistuneet ja uusille alueille levittäytyneet suurpedot – karhu, ilves, susi ja ahma – ovat lisänneet huolta ihmisten turvallisuudesta maaseudulla. Suurpetokonfliktit ovat paitsi suurpetojen ja ihmisten välisiä myös ihmisten keskinäisiä konflikteja. Suurpetopolitiikan haasteena on löytää tasapaino ekologisten, taloudellisten ja sosiaalisten näkökulmien välille. Suurpetojen aiheuttamia vahinkoja pystytään vähentämään joko metsästyksellä tai vahinkojen korvauksilla. Vahinkoja voidaan vähentää myös ennaltaehkäisevillä rakenteilla ja toimenpiteillä, jotka perustuvat ihmisten omaehtoiseen aktiivisuuteen.

Maaseudun infrastruktuurin kehittäminen on tärkeää uuden liiketoiminnan kehittymisen kannalta. Esimerkiksi tietoverkot, tiet ja vesihuolto ovat välttämättömiä taloudelliselle toiminnalle.

Asiantuntijapalveluiden hyvä saatavuus ja toimivat rahoitusvälineet tukevat maaseudun työllisyyttä, uudistuvan liiketoiminnan kehittymistä ja palveluiden turvaamista. Toimialan hallintoa on tärkeää kehittää edelleen tuottavuuden ja vaikuttavuuden parantamiseksi.

Maaseudun erityispiirteet huomioon ottava maankäytön suunnittelu ja rakennuslainsäädäntö parantavat maaseutualueiden asumisen ja yrittämisen mahdollisuuksia.

Maa- ja vesialueiden käytön suunnittelulla ja lainsäädännön kehittämisellä voidaan luoda entistä parempia edellytyksiä luonnonvarojen kestäväälle käytölle.

Maatalouden investointirahoituksen riittävyys vaikuttaa merkittävästi suomalaisen tuotannon kilpailukykyyn.

Suurpetokantojen hoidon keskeiset haasteet liittyvät ekologisten, taloudellisten ja sosiaalisten tekijöiden tasavertaiseen yhteensovittamiseen.

Teema 2

UUSIUTUVIEN LUONNONVAROJEN KASVAVA HYÖDYNTÄMINEN - KESTÄVÄSTI JA VASTUULLISESTI

Runsaiden luonnonvarojen, elinvoimaisen maa- ja metsätalouden sekä korkeatasoisen osaamisen ja teollisten vahvuuksien ansiosta Suomella on erinomaiset edellytykset vastata uusiutuvien luonnonvarojen ja niihin liittyvien palveluiden kasvavaan kysyntään. Uusiutuviin luonnonvaroihin perustuvaa yritystoimintaa on mahdollista kehittää siten, että se tuottaa Suomeen lisää työtä, toimeentuloa ja hyvinvointia. Luonnonvarojen hyödyntämisessä on mahdollista kehittää nykyistä monipuolisempia tuotteita ja palveluja esimerkiksi energia-, rakennus- ja biokemianteollisuuteen. Lisäksi matkailuelinkeinot, terveys- ja hyvinvointipalvelut sekä monipuoliset ekosysteempipalvelut luovat uusia kasvumahdollisuuksia.

Metsien hyvän hoidon ansiosta puuraaka-aineen kestävää käyttöä on mahdollista lisätä ja monipuolistaa. Samalla metsien merkitys ilmastonmuutoksen hillitsemisessä ja siihen sopeutumisessa kasvaa. Puusta saatavien vientituotteiden osuus kansantalouden tavaraviennistä on noin 20 %. Osuuden kasvattaminen on mahdollista, jos puun käytön edellytykset turvataan ja kasvuun investoidaan. Puuta hyödyntävät uuden sukupolven biojalostamot tuottavat monipuolisia metsä-, energia- ja kemianteollisuuden tuotteita uusiutuvasta raaka-aineesta. Tutkimusta ja tuotekehitystä tukemalla voidaan edistää jalostusarvon kasvattamista sekä uusien palveluliiketoimintamallien kehittämistä.

Kotimaisen bioenergian tuotannon lisääminen ja jalostusasteen nostaminen edellyttävät pitkäjänteisiä toimenpiteitä. Kotimaisen bioenergian käytön kasvattamisella voidaan korvata fossiilisia tuontipolttoaineita, edetä kohti hiilineutraaliutta, parantaa Suomen vaihtotasetta ja luoda uusia työpaikkoja. Bioenergian tuotannossa korostuu erityisesti tärkein energialähteemme, puuperäinen biomassa. Lisäksi maatalouden, elintarviketeollisuuden ja yhdyskuntien eloperäisten jätteiden sekä esimerkiksi kalatalouden sivuvirrat voidaan hyödyntää paitsi energiana myös ravinteiden talteenotossa.

Uusiutuvien luonnonvarojen taloudellisesti kestävä käytön lisäämisen edellytyksenä ovat toimivat markkinat ja lainsäädäntö. Luonnonvarojen käyttöön perustuvan kasvun on oltava myös ekologisesti ja sosiaalisesti kestävä, koska toiminnan yhteiskunnallinen hyväksyttävyys ja arvostus luovat pohjan tuotteiden ja palveluiden kysynnälle.

Suomen luonto tarjoaa myös merkittävän henkisen hyvinvoinnin lähteen. Kaksi kolmesta suomalaisista ulkoilee luonnossa viikoittain. Vapaa-ajankalastus on suomalaisten tärkein toiminnallinen luontoharrastus. Vuosittain runsaat kaksi miljoonaa henkeä osallistuu eri kalastustapahtumiin. Metssämme kävellään miljoonia kilometrejä vuodessa marjastaen, metsästäen ja retkeillen ympäri vuoden ja lisäksi yli 300 000 metsästäjää viettää vuodessa yli 5 miljoonaa metsästyspäivää.

Kalavesien hoidolla, riistan elinympäristöjen kunnostuksilla sekä kalastuksen ja metsästyksen oikealla mitoituksella ja ajantasaisella lainsäädännöllä voidaan lisätä metsästyks- ja kalastusmahdollisuuksia, mikä parantaa matkailuun ja palveluiden myyntiin perustuvan liiketoiminnan edellytyksiä. Alueiden käytön suunnittelussa ja metsäsuunnittelussa voidaan huolehtia siitä, että mahdollisuudet luonnossa virkistäytymiseen ja niihin perustuvat palvelut tulevat turvattua. Hallinnon kehittämisen tavoitteena on entistä kokonaisvaltaisempi luonnonvarojen käytön suunnittelu.

Suomen pitkä rannikko sekä runsaat sisävedet ja pohjavedet ovat merkittävä luonnonvara, jonka merkitys korostuu myös yritysten liiketoiminnassa. Sinisten biomassojen eli vesi- ja kalavarojen

kestävä käyttö tarjoaa mahdollisuuksia erilaisille elinkeinoille. Vesivarojen tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntämiseksi on ensin tunnistettava sinisiin biomassoihin liittyvät kasvumahdollisuudet ja kehittymisen esteet. Liiketoimintojen kasvu, osaamisen ja teknologioiden viennin lisääntyminen sekä konfliktien parempi hallinta onnistuvat vain suunnitelmallisilla ja pitkäjänteisillä toimenpiteillä.

Rakennetuissa ja säännöstellyissä vesistöissä on tarpeen parantaa vaelluskalojen elinmahdollisuuksia sekä tulva- ja kuivuusriskien hallintaa ilmastonmuutokseen sopeutumiseksi. Myös vesivoiman tuotannon edellytyksiä voidaan lisätä ottaen huomioon myös aluetalousnäkökohdat, kun samalla huolehditaan vaelluskalojen palauttamisesta, kalaston elinympäristöistä, tulva- ja kuivuusriskien hallinnasta, vesienhoidon tavoitteista ja virkistyskäytön tarpeista. On tärkeää tunnistaa eri näkökulmiin liittyvät ristiriidat ja hakea niihin yhteen sovittavia ratkaisuja.

Suunnitelmallisilla ja kustannustehokkailla ilmastonmuutoksen hillintä- ja sopeutumistoimilla voidaan vähentää riskejä yhteiskunnan elintärkeille toiminoille ja ympäristölle, parantaa ilmastolle alttiiden toimialojen ilmastokestävyyttä sekä luoda uusia mahdollisuuksia liiketoiminnalle. Myös haitallisten vieraslajien torjunta korostuu ilmastonmuutokseen sopeutumisessa.

Luonnonvarojen käyttöön ja saatavuuteen vaikuttaa yhä enemmän kansainvälinen politiikka ja EU:n lainsäädäntö. Suomen on erittäin tärkeää pyrkiä vaikuttamaan määrätietoisesti kansainväliseen luonnonvara-, metsä-, ruoka-, maaseutu- ja ympäristöpolitiikkaan, jotta uusiutuvien luonnonvarojen kestävä käyttö edistäminen olisi päämääränä myös EU:ssa ja kansainvälisissä prosesseissa. Tämä on välttämätöntä myös ihmiskunnan globaalien haasteiden ratkaisemiseksi.

Uusiutuvien luonnonvarojen kestävää käyttöä niihin perustuvaa liiketoimintaa on mahdollista kasvattaa merkittävästi nykyisestä.

Uuden kasvun luominen edellyttää panostuksia metsätalouden toimintaedellytyksiin ja puuta jalostavan teollisuuden investointimahdollisuuksiin.

Bioenergian tuotantoa on mahdollista lisätä. Kotimaisella puulla ja muulla biomassalla voidaan korvata yhä enemmän tuontipolttoaineita.

Vesien tuottamiin biomassoihin liittyy merkittäviä elinkeinotoiminnan kasvumahdollisuuksia, mutta niiden hyödyntämiseksi on kehitettävä osaamista, vientikelpoista teknologiaa ja konfliktien hallintaa.

Vesistöjen kehittämisessä on tärkeää etsiä kokonaisratkaisuja, jotka tukevat vesienhoitoa, kalankulkua ja elinympäristöjä, tulva- ja kuivuusriskien hallintaa, virkistyskäyttöä ja uusiutuvan energian tuotantoa.

Suomen kannattaa olla aktiivisesti mukana luonnonvarojen kestävään käyttöön ja biotalouteen liittyvässä kansainvälisessä yhteistyössä ja pyrkiä vaikuttamaan entistä vahvemmin EU:n päätöksentekoon.

Julkisen hallinnon kehittämisen tavoitteena on entistä kokonaisvaltaisempi luonnonvarojen käytön suunnittelu.

Teema 3

SUOMEN VAHVA RUOKAPOLITIikka GLOBAALEILLA MARKKINOILLA

Elintarvikeketjun perustaksi tarvitaan kilpailukykyistä kotimaista alkutuotantoa. Maatalous ja muu alkutuotanto tuottaa ruuan lisäksi myös myönteisiä vaikutuksia koko yhteiskunnalle kun maaseutumaisemasta huolehditaan ja maaseutu säilyy elinvoimaisena.

EU:n uudistetussa yhteisessä maatalouspolitiikassa on otettu huomioon Suomen maatalouden tarpeet ja pohjoiset olosuhteet seuraavien kuuden vuoden ajaksi. Suomen tulee olla aktiivinen myös tulevaisuuden maatalouspolitiikan uudistuksissa, jotta viljely on jatkossakin mahdollista epäsuotuisilla ja pohjoisilla alueilla. Luonnonhaitan korvaaminen ja tuotannon säilyttävät tukimuodot, kuten tuotantoon sidotut tuet, ovat välttämättömiä Suomen kaltaiselle alueelle yhteisillä markkinoilla ja yhteisillä hinnoilla toimittaessa. Euroopan unionin yhteisen maatalouspolitiikan lisäksi kansallinen rahoitus on merkittävä osa maatalouden kannattavuuden turvaamista.

Jokaisen elintarvikeketjun osan alkutuotannosta jalostuksen ja kaupan kautta kuluttajille tulee toimia myös häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Huoltovarmuus turvataan kotimaisella alkutuotannolla, joka perustuu tuotantopanosten mahdollisimman suureen omavaraisuuteen. Pitkän aikavälin tavoitteeksi voidaan ottaa energiaomavarainen maatalous, joka perustuu paikallisiin ja monipuolisiin uusiutuviin energialähteisiin. Ravinneomavaraisuuden parantamisen perustana on luonnon omien typensidontaprosessien tehokas hyödyntäminen ja ravinteiden, erityisesti fosforin tarkka kierrätys.

Maatalouden riskienhallinnan merkitys kasvaa entistä tärkeämmäksi, kun sekä sato- että markkinariskit lisääntyvät. Ruuantuotannon häiriöttömyyden takaamiseksi myös kasvintuhooja- ja eläintautiriskeihin on varauduttava entistä paremmin. Riskienhallinnan kehittämistä on tarkoitus jatkaa yhteistyössä muiden alojen kanssa.

Viljelykasvien globaalista diversiteetistä on viime vuosisadalla menetetty 75 %. Kotieläinroduista 50 % on menetetty ja 30 % on uhanalaisia. Ruuantuotannon varmistamiseksi viljelykasvilajikkeita on voitava jalostaa nopeasti muuttuviin olosuhteisiin. Geenivarojen saatavuus jalostuksen tarpeisiin on tärkeää myös karjatalouden sekä metsä- ja kalatalouden tuotantoedellytysten kannalta. Jalostuksen yhtenä tavoitteena on mahdollistaa maa-, metsä- ja kalatalouden sopeutuminen ilmasto-olosuhteissamme pitkällä aikavälillä.

Elintarviketurvallisuuden vaatimuksia ja valvontaa on järkevää kohdentaa riskiperusteisesti. Tällöin erityisesti pienten yritysten hallinnollista taakkaa voidaan keventää. Tuotantoeläinten hyvinvointi ja terveydenhuolto kannattaa pitää nykyisellä korkealla tasolla, jotta kuluttajien luottamus ruokajärjestelmän eettisyyteen ja turvallisuuteen säilyy vahvana. On viisasta varautua myös kansainvälisen kaupan lisääntymisen, ilmastonmuutoksen sekä väestökehityksen aiheuttamiin riskeihin ja muutostarpeisiin. Uudet taudinaiheuttajat, bioterrorismi, mikrobilääkeresistenssi, alkuperä- ja muut elintarvikevääreennökset ja –petokset ovat esimerkkejä alueista, joilla riskinarviointia ja –hallintaa on tarpeen tehostaa niin Suomessa kuin kansainvälisesti mm. parantamalla viranomaisten välistä yhteistyötä.

Tuotannon jäljitettävyyttä ja kuluttajan mahdollisuuksia saada tietoa elintarvikkeiden ominaisuuksista (ml. alkuperä) ja tuotantotavoista voidaan parantaa elinkeinon omin sekä tarvittaessa myös lainsäädännön keinoin. Luomun sekä muiden sertifioidusti tuotettujen elintarvikkeiden tuotanto ja käyttö on kasvussa. Myös eläinten hyvinvoinnista sekä ruoan tuotannon ympäristövaikutuksista huolehtiminen nousee entistä tärkeämmäksi valintatekijäksi. Merkintä- ja jäljitettävyyjärjestelmät eivät saa johtaa kotimaista tuotantoa kilpailijamaita epäedullisempaan asemaan. Lähi- ja villiruoan

edistäminen tukee pk-yrittäjyyttä, lisää kuluttajien valinnanmahdollisuuksia ja kehittää omaleimaista ruokakulttuuriamme. Hankintalainsäädännön uudistuksessa on tärkeää parantaa mahdollisuuksia valita lähellä tuotettua ruokaa ja huomioida laatuksiteerit.

Suomella on hyvät mahdollisuudet olla ruokamaana maailman huippua. Laadukkaasta, innovatiivisesta, terveellisestä ja turvallisesta elintarviketuotannosta ja siihen liittyvästä osaamisesta olisi mahdollista tehdä menestyksekkäs vientituote. Tämä edellyttäisi yritysten ja vientiedellytyksiä luovien tahojen tiivistä yhteistyötä. Erityistä huomiota on kiinnitettävä pk-yritysten vientivalmiuksien parantamiseen. Lisääntyvä nettikauppa voi lyhentää jakeluketjua ja parantaa pk-yritysten kilpailukykyä.

Ruokaketjun muutokset tulee ymmärtää, jotta toimenpiteet voidaan kohdistaa oikein. Yksityisen ja julkisen sektorin yhteisen tahtotilan muodostaminen kansallisesta ruokapolitiikasta olisi toivottavaa. Esimerkiksi ruuan verotus on meillä voimakasta, mikä voi pitää kotimaisen ruuan jalostusastetta matalampana kuin kuluttajat haluaisivat.

Maatalouspolitiikan välineillä voidaan varmistaa kannattava kotimainen maataloustuotanto, joka on koko ruokaketjun ja huoltovarmuuden perusta. Sen lähtökohtana ovat puhdas ympäristö, kestävät tuotantomenetelmät, kilpailukykyiset tuotantoprosessit ja laadukkaat tuotteet.

Paikallisiin, monipuolisiin ja uusiutuviin energialähteisiin perustuva energiaomavarainen maatalous on kunnianhimoinen tavoite, joka on mahdollista saavuttaa.

Suomalaisen ruokaketjun vahvuuksista kannattaa huolehtia myös tulevaisuudessa: elintarviketurvallisuus on huipputasoa maailmassa, ketjun vastuullisesta toiminnasta viestitään avoimesti, vastuullisuus- ja jäljitettävyyjärjestelmiä kehitetään edelleen.

Kotimaisen elintarviketuotannon kehittämisessä kannattaa huomioida kuluttajien arvostukset ja niihin perustuvat mahdollisuudet lisäarvon tuottamiseen. Elintarvikkeiden ja elintarvikeseaamisen vientiä on mahdollista kasvattaa nykyisestä.

Viljelykasvien, tuotantoeläinten ja metsäpuiden perinnöllisen monimuotoisuuden pitkäjänteinen säilyttäminen mahdollistaa muuttuviin tarpeisiin vastaavien lajikkeiden ja rotujen jalostuksen.

Teema 4

TIETOVARANNOT JA TUTKIMUSTIETO AVOIMESTI KAIKKIEN KÄYTTÖÖN

Yhteiskunnan digitalisoituminen parantaa tuottavuutta ja tehokkuutta hallinnossa, yritystoiminnassa ja kansalaisten arjessa. Hyötyjen kasvattamiseksi tarvitaan yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyötä, innovatiivisia julkisia hankintoja ja uusien menetelmien käyttöönottoa. Digitaalisen tiedon prosessien tulee olla yhtenäisiä ja yhteensopivia julkisen sektorin sisällä sekä julkisen sektorin ja yksityisen sektorin välillä.

Tietovarantojen hallintajärjestelmien on tarjottava yhtenäisiä rajapintoja ja samalla turvattu tiedoille riittävä suoja. Sähköisessä asiointissa on sopeuduttava erilaisiin käyttöympäristöihin ja hyödynnettävä muiden tietovarantojen sisältöä hallitusti ja turvallisesti. Tietopalveluiden on mahdollistettava helppo pääsy tietoon erilaisten käyttäjien tarpeita vastaavasti. Tietovarantomme ja -palvelumme tullaan kytkevänsä osaksi sähköisten palveluiden infrastruktuuria – palveluväylää.

Sähköisten asiointijärjestelmien käytettävyys on suoraan riippuvainen taustalla olevien tietovarantojen dokumentoinnista, ajantasaisuudesta, laadusta ja eheydestä. Yhä laajempi osa tietovarannoista tuodaan avoimesti saataville uusio- ja jalostuskäyttöä varten. Hallinto voi tukea uusiokäyttöä ylläpitämällä toimivia tietopalveluita ja määrittelemällä selkeät avoimen tiedon ja tietopalvelun käyttöehdot. Raja rajoitetusti käytettävissä olevan viranomaistiedon ja avoimen tiedon välillä on pidettävä selkeänä. Julkishallinnon yhteistyön tiivistyessä tietoteknistä infrastruktuuria ja tietovarantoja keskitetään. Osasta tietovarannoista muodostetaan vaiheittain osa Euroopan laajuista virallista rekisterikokonaisuutta.

Paikkatietotekniikan arkipäiväistyminen ja mobiililaitteiden yleistyminen lisäävät paikkatietoaineistoihin kohdistuvia laatu- ja yhteensopivuusvaatimuksia. Viranomaisten hallussa olevien paikkatietojen hallintaan liittyvät toiminnalliset, palvelu- ja standardointivaatimukset ohjaavat kansallista kehittämistä. Valtakunnallisen maastotietojärjestelmän teknistä monikäyttöisyyttä on tarpeen kehittää ja vahvistaa lainsäädännössä sen asema kansallisena perustietovarantona. Sää- ja vesitietopalveluja voidaan kehittää mobiililaittein käytettäväksi vesitilannepalveluksi. Paikkatietotekniikan hyödyntämistä luonnonvarojen käytön hallinnassa, hallintoprosesseissa ja elintarvikeketjun kehittämisessä on mahdollista tehostaa.

Ruokajärjestelmään ja uusiutuviin luonnonvarojen kestäväan käyttöön liittyvien haasteiden ratkaisemiseksi ja biotalouden mahdollisuuksien hyödyntämiseksi tarvitaan ennakoivaa, korkeatasoista ja monitieteistä tutkimusta sekä kansainvälistä yhteistyötä. Tutkimukselle ja siihen perustuvalla osaamisella ja innovaatioilla on kasvava kysyntä elinkeinojen kehittämisen ja päätöksenteon tarpeisiin. Suomella on kansainvälisesti ainutlaatuisen mittavat ja laadukkaat luonnonvarojen koskevat tietovarannot, joita voidaan hyödyntää huomattavasti laajemmin ja tehokkaammin. Tiedon hankintaa voidaan tehostaa hyödyntämällä uutta tekniikkaa. Tutkimuslaitoskentässä tehdyt rakenteelliset uudistukset mahdollistavat tehokkaan tiedon jalostamisen päätöksenteossa tarvittaviksi työkaluiksi ja nykyaikaisiksi palveluiksi.

Tietovarantomme ja palvelumme on tarkoitus kytkeä osaksi sähköisten palveluiden kansallista infrastruktuuria – palveluväylää.

Tietovarantojen uusiokäyttöä voidaan tukea ylläpitämällä toimivia standardeja tietopalveluita ja määrittelemällä selkeät avoimen tiedon käyttöehdot.

Valtakunnallisen paikkatietoinfrastruktuurin perustana olevan maastotietojärjestelmän tek-

nistä monikäyttöisyyttä on tarpeen kehittää ja vahvistaa sen roolia lainsäädännössä yhtenä kansallisen perustietovarantona.

Paikkatietotekniikan sovellukset tarjoavat uusia mahdollisuuksia luonnonvarojen käytön hallintaan sekä hallintoprosessien ja elintarvikeketjun kehittämiseen.

Ruokajärjestelmään ja uusiutuviin luonnonvaroihin liittyvä tutkimus ja innovaatiot muodostavat perustan tulevaisuuden biotaloudelle.

